De KMA en het wetenschappelijke onderwijs

MS Binnen niet al te lange tijd — naar wij hopen — zal het voorontwerp van de wet Wetenschappelijk onderwijs krijgsmacht (WWOK) ter goedkeuring aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden aangeboden. Dit voorontwerp, dat de instemming heeft van zowel de minister van defensie als van zijn collega van onderwijs en wetenschappen, is het eindprodukt van activiteiten die al sedert 1961 — en wellicht nog eerder — zijn ontplooid. Reeds in 1961 is aan de KMA (en aan het KIM) een vernieuwde, wetenschappelijke, opleiding gestart. In zijn brief van 7 maart 1962, gericht aan HM de Koningin, verklaarde staatssecretaris van defensie Calmeyer:

. . . de vervulling van de hogere officiersfuncties in de Koninklijke landmacht vereist in de huidige tijdsomstandigheden een bredere wetenschappelijke vorming dan voorheen werd gevorderd.

Aanduidende dat in de lagere rangen de behoefte aan wetenschappelijk gevormde officieren aan beperkingen onderhevig is, kwam hij met het voorstel het officierskorps te laten bestaan uit twee categorieën, nl.

. . . een categorie van academisch gevormde officieren, waaruit de hoofd- en opperofficieren voor de bezetting van de hogere commando- en staffuncties moeten voortkomen (en) *een categorie van officieren, welke een kortere en meer gespecialiseerde opleiding geniet . . .*

Die wetenschappelijke opleiding zou dan moeten plaatsvinden aan de KMA.

Door velen die zich betrokken voelen bij het opleiden èn functioneren van de jonge beroepsofficier wordt — met een ondertoon van wantrouwen of bezorgdheid — steeds weer de vraag gesteld of die wetenschappelijke opleiding aan de KMA nu wel zo noodzakelijk is en of zij niet ten koste gaat van de primaire taak van de jonge officier, nl. die van troepencommandant. En, mocht die wetenschappelijke opleiding nodig zijn, waarom moet dan de krijgsmacht een uitzondering uitmaken op de algemeen geldende wet Wetenschappelijk onderwijs? Aan deze vraagstelling ligt vaak een bepaalde visie op het militaire beroep ten grondslag, waarbij wordt uitgegaan van een ,,ingebouwde" tegenstelling tussen de militaire leider, de bij uitstek snelle beslisser, en de ,,wetenschapper" die men twijfel en theoriegerichtheid toedicht: de prakticus versus de theoreticus, de vechter contra de denker.
Hoewel in deze wat simpele formulering geen recht wordt gedaan aan de opvattingen van hen wier bezwaren tegen wetenschappelijk opgeleide beroepsofficieren genuanceerder en minder uit een bepaalde vooringenomenheid voortkomen, menen wij toch uit vele gesprekken te kunnen afleiden dat de hiervoor omschreven tegenstelling in veler gedachten leeft.
In het advies van de Onderwijsraad, dat op 19 december jl. is gepubliceerd in de Staatscourant, en waarom was gevraagd door de ministers van defensie en onderwijs en wetenschappen, komt onder meer de volgende zinsnede voor:

. . . roepen de vraag op of het scholen van het militair hoger onderwijs op wetenschappelijke leest gewenst is. De afdeling (Onderwijsraad, red.) *komt tot een negatief antwoord mede gelet op de volgende overwegingen. De aard van de militaire opleiding, zelfs (of juist) die van officieren verschilt fundamenteel van die van de opleiding tot academicus. Hiermede wordt bepaald niet gesuggereerd dat de ene beter of belangrijker is dan de ander, maar wel dat universitaire normen geen rol kunnen spelen bij*

de opleiding tot officier. Van een afgestudeerde c.q. gepromoveerde chemicus, jurist, psycholoog of neerlandicus wordt verwacht dat hij zelfstandig wetenschappelijk werk kan doen, kan nadenken over nieuwe problemen, originele bijdragen kan leveren in zijn vak. Van een officier wordt verwacht dat hij de techniek van oorlogvoeren beheerst en dat hij snel en doelmatig beslissingen kan nemen . . .

In dit kader wordt opgemerkt dat er bepaald geen communis opinio bestaat ten aanzien van de vraag wat het geheel van kenmerken is waardoor wetenschappelijk onderwijs zich onderscheidt van niet-wetenschappelijk. Ook de praktijk van het Nederlandse onderwijsstelsel getuigt daarvan. Een duidelijke ontwikkeling valt daarin waar te nemen, waarbij de grenzen tussen het traditionele wetenschappelijke onderwijs en bepaalde vormen van hoger beroepsonderwijs vervagen. Binnen de wereld van het traditionele wetenschappelijke onderwijs blijkt bovendien op zeer verschillende wijze te worden gedacht over de manier waarop inhoud moet worden gegeven aan het karakter van het te verzorgen onderwijs. Met name valt het onderscheid op tussen de opleidingen die zeer sterk zijn gericht op een concrete beroepsuitoefening, zoals bedrijfskunde en bouwkunde, en die waarin dat in mindere mate of in het geheel niet het geval is.

Wat het advies van de Onderwijsraad betreft: de lezer oordele zelf, maar is hier nog sprake van een genuanceerd, wetenschappelijk verantwoord advies, of betreft het hier een mening, gestoeld op veronderstellingen, vooroordelen en vooringenomenheid of zelfs geringschatting?

Met uitsluitend de techniek van het oorlog voeren komt men in Haagse en andere (internationale) staven niet ver, en snel en doelmatig beslissen kan pas als snel en doelmatig het vereiste stafwerk — onderzoek, beschouwing, alternatieven, voor- en nadelen, voorstellen — adequaat is verricht; indien derhalve — aldus ook de Onderwijsraad — is nagedacht over nieuwe problemen, en originele bijdragen zijn geleverd in het vak, met andere woorden: wetenschappelijk werk is gedaan, resp. leiding is gegeven aan wetenschappelijk opgeleiden. Aan de noodzaak van een wetenschappelijke opleiding van officieren die de hogere staf- en commandofuncties (gaan) vervullen valt derhalve niet te ontkomen.

Ongetwijfeld heeft de Raad — en een ieder die zich bezorgd maakt over de gedachte dat de (jonge) KMA-officier niet de gerichte opleiding krijgt om de troepenfuncties in de rang van luitenant en kapitein te vervullen — gelijk door te stellen dat de officier het specifieke militaire metier tot in de finesses dient te beheersen. Bezien uit de door de krijgsmacht zo terecht voorgestane „éducation permanente", waardoor steeds weer wordt opgeleid tot, resp. voorbereid op, de vervulling van functies in de naasthogere rangen (de A-cursus voor o.m. kapiteinsfuncties, de B-cursus voor majoors- en luitenant-kolonelsfuncties binnen het eigen wapen of dienstvak, de hogere militaire vorming voor gebrevetteerde functies waaraan de rang van majoor of luitenant-kolonel is verbonden, en de nog in ontwikkeling zijnde tertiaire vorming voor kolonels- en generaalsfuncties, om maar enkele voorbeelden te noemen) zou de opleiding op de KMA kunnen volstaan met een militaire vakopleiding, gericht op de vervulling van luitenants- en kapiteinsfuncties. Een goede vervulling van die functies vereist in het algemeen weinig of geen wetenschappelijke inspanning. Voor de vervulling van de hogere staf- en commandofuncties is evenwel een wetenschappelijke opleiding noodzakelijk; ergens in de „éducation permanente" zal die opleiding dus moeten worden gegeven aan alle KMA-officieren die immers zijn voorbestemd die functies te gaan vervullen. En

waar zou die opleiding dan beter kunnen worden gegeven dan aan de KMA? Hèt instituut waar in de initiële opleiding het militair en wetenschappelijk onderwijs kunnen worden samengevoegd tot de wetenschap „militair management", vertrekpunt voor het functioneren in de militaire organisatie en de verdere op de loopbaan gerichte opleidingen, zoals stafdienst en hogere militaire vorming, dan wel specifiek gerichte andere wetenschappelijke opleidingen. Laat echter geen misverstand erover bestaan dat het specifiek militaire niet uit het oog mag worden verloren. Een commandant heeft slechts dan overwicht indien hij ook vakman is!

Militair onderwijs in beweging, een gegeven welks consequenties niet uit de weg mogen worden gegaan, op welk niveau of bij welke instelling dan ook. Officiële erkenning en wettelijke vastlegging daarvan zijn de logische gevolgen; aan de KMA afgelegde tentamens, propedeuse- en doctoraalstudies dienen dan ook een wettelijke basis te zijn voor verdere studie en/of promotie.

Officiële erkenning houdt echter ook in dat de aan de KMA afgestudeerde en dus wetenschappelijk opgeleide officier een academische titel zou moeten mogen voeren; elke in Nederland met succes afgesloten wetenschappelijke opleiding geeft immers daartoe het recht en in de toekomst is dit eveneens van toepassing op afgestudeerden uit het hogere beroepsonderwijs. Waarom stelt de krijgsmacht zich dan tevreden met uitsluitend het toekennen van een diploma (de officiersbul) en de officiersrang? Een academische titel kan men immers altijd blijven voeren en geeft de KMA (en het KIM) een echte wetenschappelijke status.

De wet Wetenschappelijk onderwijs krijgsmacht

Het verlenen van een wettelijke status aan het wetenschappelijke onderwijs voor de krijgsmacht is een keuze waaraan verschillende overwegingen ten grondslag liggen.
Een gegeven is bijvoorbeeld dat de sterk verouderde Wet van 21 juli 1890, Stb 126, tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht, nog steeds van kracht is.

Van meer belang is echter dat een aantal waarborgen dient te worden geschapen die betrekking hebben op het niveau van het onderwijs, waarbij tevens de (overigens moeilijk te definiëren) academische vrijheid dient te worden betrokken. Een en ander heeft consequenties voor de bestuurlijke organisatie alsmede voor de organisatie van het onderwijs en het onderzoek. De verantwoordelijkheden behoren daar te liggen waar ook de deskundigheid aanwezig is. Dat dergelijke garanties het best kunnen worden gegeven in de vorm van een formele wet, spreekt vanzelf.

Dat het thans voorliggende voorontwerp van wet Wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht (WWOK) een lange voorgeschiedenis heeft, is langzamerhand wel bekend. Een eerste ontwerp werd reeds in 1963 aan de Tweede Kamer aangeboden en is daar inmiddels bijgezet in de kast met curiosa.
Dat lag overigens niet zozeer aan het ontwerp zelf als wel aan de veranderingen waaraan inmiddels het civiele wetenschappelijke onderwijs ten prooi was gevallen. Opschorting van de behandeling, luidde de beslissing, nadat reeds een memorie van antwoord en een daarop aansluitend voorlopig verslag waren uitgebracht.
In 1971 werd de draad weer opgenomen met

de instelling van een Commissie van advies inzake het ontwerp van de WWOK. Maar ook het in 1974 door deze Commissie uitgebrachte advies kwam te vroeg. In 1970 was immers de Wet Universitaire bestuursvorming tot stand gekomen, die overigens een tijdelijk karakter had.
Ook een wet op het Wetenschappelijk onderwijs verscheen in 1975 in het Staatsblad, nadat inmiddels de zg. Twee-fasenstructuur haar intrede had gedaan.
De eerste fase omvat de opleiding tot aan het doctoraal examen en is onderverdeeld in een propedeutische en een doctorale fase; de tweede fase omvat de postdoctorale opleidingen van bijvoorbeeld het artsexamen, of van „de betrekking van wetenschappelijk onderzoeker of van technologische ontwerper" (aldus artikel 13, lid 3 van de wet Wetenschappelijk onderwijs van 1985).

In het thans voorliggende voorontwerp van wet WWOK is bij deze structuur aangesloten in die zin, dat de opleidingen aan KIM en KMA eerstefaseopleidingen zijn, zodat in beginsel een voltooide opleiding aan een van deze instellingen toegang geeft tot een tweede-faseopleiding. In beginsel: de toelating hangt altijd nog af van een commissoriaal gevormd oordeel omtrent de bekwaamheid te kunnen

. . . voldoen aan de gestelde eisen, onder meer aan de hand van de aard en de onderdelen van het afgelegde doctoraal examen en de tijdens het afleggen daarvan gebleken studieresultaten, in het bijzonder ten aanzien van die onderdelen die rechtstreeks van belang zijn voor het volgen van de desbetreffende opleiding.

Aldus artikel 33 van de wet Wetenschappelijk onderwijs van 1985, juncto artikel 36 onder E van het voorontwerp van wet-WWOK).

Een ander aspect van de inpassing van het onderwijs aan KIM en KMA in het stelsel van het civiele wetenschappelijke onderwijs is de mogelijkheid tot het verwerven van een doctoraat. Hoogleraren aan deze instellingen kunnen worden aangewezen als promotor; afgestudeerden kunnen een doctoraat verwerven.
Het voorontwerp van wet WWOK is globaal van opzet. Onderwerpen als omvang en inrichting van de examens, de bestuursorganisatie, de positie van het personeel en de rechtsbescherming van de studenten zijn erin opgenomen. Bovendien zijn ook het toezicht op het onderwijs en de mogelijkheden tot vernietiging en schorsing van besluiten erin opgenomen.

Een nadere uitwerking van de bestuursorganisaties is opgenomen in een ontwerp Algemene maatregel van bestuur (Bestuursstatuut) en ten slotte zijn twee ministeriële regelingen in voorbereiding, waarbij elk van de twee instellingen nadere detailbepalingen kan vastleggen, vooral op die gebieden waar met de eigen aard van het KIM en de KMA rekening moet worden gehouden.

Zowel buiten als binnen de krijgsmacht is het hoger onderwijs dus in beweging. Hierboven waren wettelijke en bestuurlijke aspecten aan de orde. Inhoudelijk gezien zijn de bewegingen inmiddels ook zichtbaar.

Eerder werd u in dit blad geïnformeerd over de aangepaste hogere militaire vorming (secundaire vorming). Thans wordt gewerkt aan de uitwerking en zelfs de beproeving van een interservice tertiaire vorming, gericht op de hogere niveaus van management. De basis van deze éducation permanente in een officiersloopbaan zal moeten worden gelegd op de KMA. Daarover zal de lezer in dit blad worden geïnformeerd.

